

**ЕКСПРЕСИВНО-СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ТРОПІВ В ОПОВІДАННЯХ
В. БОРХЕРТА**

Стаття присвячена аналізу експресивно-стилістичних функцій тропів в оповіданнях В. Борхерта. Тропи використовуються адресантом, як для створення іронії, так і для наглядності страхітливих образів післявоєнної розрухи; не лише люди, а й предмети в оповіданнях спілкуються з адресатом завдяки персоніфікації. Метафори, метонімії порівняння роблять мову оповідань більш насиченою, образною, експресивною.

Ключові слова: тропи, метафора, метонімія, порівняння, персоніфікація.
Статья посвящена анализу экспрессивно-стилистических функций тропов в рассказах В. Борхерта. Тропы используются адресантом, как для создания иронии, так и для наглядности страшных образов послевоенной разрухи; не только люди, но и предметы в рассказах общаются с адресатом благодаря персонификации. Метафоры, метонимии, сравнения делают язык рассказов более насыщенным, образным, экспрессивным.

Ключевые слова: тропы, метафора, метонимия, сравнение, персонификация.

The article deals with the analysis of expressive-stylistic functions of the tropes in V. Borhert's short stories. Tropes are used by the addresser, both for creating irony, and for presenting terrible images of post-war ruin. Not only people, but also objects in short stories socialize with the recipient due to personification. Metaphors, metonymies, similes make the language of the short stories more saturated, picturesque, expressional.

Keywords: tropes, metaphor, metonymy, simile, personification.

Жоден художній твір неможливий без образності, що створюється за допомогою різних мовленнєвих засобів. Адже коли слово попадає в художній контекст, воно включається в складну образну систему твору і виконує естетичні функції. Метафора та метонімія, які сприяють образному відображенню дійсності, відносяться до універсальних засобів створення експресивності повідомлення. Особливо це стосується малої прози. Малий обсяг твору змушує уникати розгорнутих описів і пояснень. Мова малої прози полісемічна і багатогранна, оскільки в декілька сторінок потрібно вмістити багато змісту. Тут слово означає більше ніж безпосередньо означає.

Тропи з їх перенесеним значення слів є чи не найяскравішим засобом створення образності в художньому тексті. Хоча потрібно відмітити, що «тропеїчне» вживання слова – лише один з можливих шляхів створення образності.

У словнику Лінгвістичних термінів Ахманової О. С. троп визначається як «стилістичний перенос назви, використання слова в переносному його змісті з метою досягнення більшої художньої виразності» [2: 481]. У Словнику–довіднику лінгвістичних термінів Д.Е.Розенталь і М.О.Теленкова надається подібна дефініцію тропа: “троп (грец. *troros* – поворот). Зворот мовлення, в якому слово чи висловлення використане в переносному значенні з метою досягнення більшої художньої виразності. В основі тропа лежить співставлення двох понять, які уявляються в нашій свідомості близькими в будь-якому відношенні” [4: 496]. Такої ж точки зору на троп дотримуються лінгвісти Тимофіїв Л.І., Тураєв С.В., Арнольд І.В.: “Тропами... називаються лексичні зображувально-виразні засоби, в яких слова чи словосполучення використовуються в переносному значенні” [1: 82].

Отже тропи є явищем мови, що розширює кордони використання слова в тексті, використовуючи багатство його вторинних відтінків. Як відомо, до тропів відносяться: метафора, заснована на подібності або контрасті явищ, метонімія, заснована на суміжності, і синекдоха, заснована на співвідношенні

частини й цілого. Також до топів відносяться як різні види перенесення значення, так і епітет, порівняння, гіпербола, літота, іронія тощо.

Але метою аналізу в даній статті стануть тропи як засіб створення образності в оповіданнях відомого німецького письменника В Борхерта, який не лише став одним з найвідоміших **оповідачів** так званого «втраченого покоління», але й справедливо вважається майстром короткого німецького оповідання. В роботі буде розглянуто, яку **естетичну** функцію виконують тропи в оповіданнях Борхерта, та яким тропам надає перевагу письменник, створюючи образність своїх проникливих оповідань.

В оповіданнях Борхерта метафора займає перше місце за використанням з усіх тропів. Вигідність метафори порівняно з нейтральною лексикою полягає в тому, що вона не просто називає речі, а дає на підставі абсолютизації якої-небудь ознаки в економній формі його експресивну характеристику.

Найчастіше в творах Борхерта використовується персоніфікована метафора. Сонце, ніч, вітер, місяць наділені в нього людськими рисами: *„Als die Sonne ihre Finger von dem Fenstergitter nahm und die Nacht aus den Ecken kroch, trat etwas aus dem Dunkel auf mich zu...“* [3: 74] - *„Коли сонце прибрало свої пальці від віконної решітки і ніч виповзла із кутів щось із темряви наступало на ...“*. Страх та напруга нарастають, коли на небі з'являється місяць. *„Da trudelte der Mond über die Dächer und leuchtete die Wände ab“* [3: 74]. *„Там місяць бродив понад дахами і освітлював стіни. Завдяки таким персоніфікованим метафорам Борхерт описує духовний стан ув'язненого.*

В оповіданні „Поїзди вдень та вночі” говорять не лише люди, але й поїзди. Вони навіть не говорять, а плачуть та кричать і ридають *«schluchzen, weinen, schreien, grollen, fauchen»*. В їх кричі туга за батьківщиною, розчарування сьогоденням.

В оповіданні „Вночі щури сплять” за допомогою метафор адресант створює картину розрухи та спустошення. Природа і людина поєднані загальним стражданням: *„Das hohle Fenster in der vereinsamten Mauer gähnte blaurot voll früher Abendsonne. Staubgewölke flimmerte zwischen den*

stellgereckten Schornsteinresten. Die Schuttwüste döste.“ [3: 129] - „Порожнє вікно у самотній стіні синьо-червоно позіхало повне раннього вечірнього сонця. Хмара пилу мерехтіла серед витягнутих димових труб. Пустеля сміття дрімала. Так описані залишки від дома Юргена в повній безнадії саме за рахунок метафоричних описів. Адже сонце, хмари, вікно більш живі ніж колишній населений будинок. Нічого живого в будинку більше не лишилося.

В оповіданні В. Борхерта «По довгій, довгій вулиці» хвора свідомість створює вигадливі метафори. Так, з опису жовтого трамвая, голоду та землі, яка хитається від канонади виростають нові лексичні комплекси та нові зовсім неочікувані змішування понять. Звукові образи також підсилюють цей ефект, вони поєднують минуле та теперішній час, дійсність та фантазію: *„Die Kanonen haben gegrummelt. Der Boden wankt... Und ich will zur Straßenbahn. Die ist gelb in der grauen Straße. Wunderhübsch gelb in der grauen. Aber ich komm ja nicht hin. Zweimal hab ich schon gelegen. Denn ich hab Hunger. Und davon wankt der Boden. Wankt so wunderhübsch gelb von der Welle Welt. Wankt von der Hungerwelt. Wankt so welthungrig und straßenbahngelb*“ [3: 148].

В метафорах Борхерта часто поєднуються зазвичай некомбіновані елементи, що наближує їх до оксиморонів. *„Und dieses Trümmerfeld. Dieser Schuttacker heit zu Hause. Hier in Hamburg“* [3: 87]. Тут в одному слові поєднані *„Trümmer“* - „руїни, уламки“, дещо, що вже не може бути відновлено і *„feld“* – „поле“, площа, яка асоціюються із врожаєм, відродженням і достатком. Майже синонімічним, але не менш оказіональним є вислів *„Schuttacker“*. Адже *„Schutt“* - сміття, хлам навряд чи можна поєднати в одному слові з *„acker“* – пащина, поле, де зростають продукти харчування. Але в даному випадку це лише підкреслює стан тодішнього Гамбургу. Поєднання руїн з плодоносністю – розруха сьогодні, яка може стати підґрунтям завтрашнього сирного врожаю. Так вважає Борхерт, поєднуючи ці метафори в одному реченні.

Другим за частотою використання тропом в оповіданнях Борхерта є порівняння. Як правило він використовує порівняння для опису страху чи безнадії післявоєнного часу. *„...und die Nacht kann furchtbar werden, wie ein*

Gespent.“ [3: 74] – «А ніч може бути жахливою як примара» Саме ніч як втілення нереальності тіней збільшує страх, що охоплює в’язня в оповіданні „Кульбаба”. Звинуваченням війни і її учасникам звучить порівняння: **„Das kleine Mädchen hat Beine, die sind wie Finger so dünn. Wie Finger im Winter. So dünn und so rot und so blau und so dünn“** [3:149] - „У дівчинки є ноги, вони такі тонкі як пальці. Як пальці взимку. Такі тонкі і такі червоні і сині і такі тонкі“. Борхерту немов би недостатньо одного страхітливого порівняння ніжок бідної дитини з худими пальчиками, він ще уточнює, „ніби пальчики взимку” - замерлі, посинілі, що робить картинку ще більш страхітливою і звинувачувальною.

Майже символічно звучить порівняння в зошиті школярки Улли: **„Zehnmal schrieb sie das. Und Krieg mit G. Wie Grube“** [3: 144]. В дитини її віка вже є стійка асоціація війни з численними трупами, які ховають у загальних могилах – великих ямах, безіменних і непізнаних.

Таким же звинувачувальним є порівняння в оповіданні „Це наш маніфест”. Війна закінчилась, солдати повертаються додому. **„Nur die Heere der Toten stehen noch. Stehn wie unübersehbare Wälder“** [3:176] - „Тільки армії трупів ще стоять. Стоять як неозорі ліси”. Як неможливо перерахувати дерева в справжньому лісі, так незчисленні жертви війни, що ще не скінчилась, оскільки мертві ще не знайшли спокій. В тому ж оповіданні є ще одне порівняння. Яке все ж таки залишає надію: **„Die Kanonen aber liegen wie erfrorene Untiere“** [3:173] - „Проте гармати лежать як замерзлі чудовиська”. Зараз, коли війна скінчилась гармати нікому не потрібні, такі ж величезні і незграбні як динозаври після зміни клімату на землі. Отже, автор все ж сподівається, що клімат змінився, і зброя вже віджила свій вік.

Не дуже часто використовується в текстах Борхерта метонімія. Так часто слово „Blut” замінюється в оповіданнях описовими метоніміями „Himbeerensaft”, „Limonade“, „rote Tinte“ тощо. Так у своїх думках в’язень з оповідання „Кульбаба” уявляє смерть іншого колеги по нещастю **„...und die wenigen Tropfen rote Tinte daraus hätten lächerlich verlogen gewirkt wie**

Himbeerensaft aus der blauseidenen Bluse eines erdolchten Komödianten“ [3:77] - „... і небагато крапель червоних чорнил виглядали б смішно брехливими як малиновий сік із синьо-шовкової сорочки заколотого комедіанта“. В даному випадку не пряма назва для крові робить ситуацію менш натуральною і навіть комічною для мовця. В оповіданні «Кегельбан» вбиваються не люди, а голови. Це метонімічне використання слова «der Kopf» (***„Da war der Kopf kaputt. Sie machten viele Köpfe kaputt“***) створює більш глибоке враження на читача.

Отже, в текстах оповідань Борхерта тропи є одним з головних чинників образності та емоційності. Автор використовує різноманітними тропи, у різних контекстуальних середовищах і з різним ступенем експліцитності, комбінуючи їх один з одним і добиваючись за рахунок цього особливо проникливої зримості описань.

Список використаної літератури

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка / И. В. Арнольд – Л.: Просвещение, 1981. – 259 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова - М.: Советская энциклопедия, 1966. - 608 с.
3. Борхерт В. Избранные произведения (на немецком языке) / ред. Н Беляева – М.: Прогресс, 1970. – 255 с.
4. Розенталь Д.Э., Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь , М. А. Теленкова – М.: Просвещение, 1976, – 543 с.